

Mokslo darbų publikavimo rekomendacijos Vilniaus universiteto Komunikacijos fakulteto mokslininkams

Kam skirtos šios rekomendacijos?

Šios rekomendacijos **skirtos** Komunikacijos fakulteto mokslininkams ir doktorantams, kurie rengia ir publikuoja mokslinius darbus – monografijas, studijas, straipsnius.

Rekomendacijos **siekia** padėti mokslininkams ir doktorantams:

- skelbti nacionalinius mokslinės veiklos vertinimo reglamentus atitinkančias publikacijas;
- atpažinti kokybiškus bei patikimus leidinius savo darbams publikuoti.

Vadovaujantis *Kasmetinio universitetų ir mokslinių tyrimų institutų mokslinių tyrimų ir eksperimentinės plėtros ir meno veiklos vertinimo reglamentu*¹ ir kasmetinio vertinimo rezultatų analizės patirtimi, kitais svarbiais dokumentais, **rekomendacijose aiškinama:**

- kokie mokslo darbai vertinami komunikacijos ir informacijos kryptyje;
- kaip pasirinkti nacionalinius reikalavimus atitinkančius leidinius mokslo darbams publikuoti;
- kaip atpažinti plėšikiškus leidėjus bei žurnalus.

Kodėl mokslininkams ir doktorantams siūloma naudotis šiomis rekomendacijomis?

Mokslinės veiklos rezultatai, tarp jų ir mokslinės publikacijos, glaudžiai susiję su mokslininko karjeros galimybėmis universitete, doktoranto sėkmingu pasirengimu ginti disertaciją, premijomis už mokslinius pasiekimus, finansinės paramos gavimo galimybėmis bei Fakulteto moksline pažanga.

Akademinės karjeros sėkmė siejama su skelbiamų mokslinių publikacijų kokybe. *Vilniaus universiteto dėstytojų ir mokslo (meno) darbuotojų konkursų pareigoms eiti ir atestavimo organizavimo nuostatuose* svarbūs vertinimo kriterijai yra mokslinių publikacijų kokybė, tarptautiškumas bei cituojamumas.

Svarbi sąlyga disertacijos gynimui – mokslinių publikacijų disertacijos tema paskelbimas. Doktoranto mokslinės publikacijos yra vertinamos kartu su disertacijos tekstu ir kita medžiaga priimant sprendimą, ar leisti ginti disertaciją.

Nuo to, ar mokslininko publikacija yra įskaityta kasmetinio vertinimo ekspertų, priklauso, **ar mokslininkas gali būti premijuojamas už šį mokslinį rezultatą** Komunikacijos fakultete ir Vilniaus universitete. Vadovaujantis Komunikacijos fakulteto *Skatinimo už aukšto lygio mokslo pasiekimus tvarkos aprašu* premijuojami moksliniai darbai, kurie kasmetinio vertinimo metu buvo pripažinti monografija arba straipsniu žurnale, turinčiame cituojamumo rodiklį, ir įvertinti taškais.

¹ Patvirtintas 2017 m. spalio 4 d. LR Švietimo, mokslo ir sporto ministro įsakymu Nr. V-747

Nuo to, koki leidinį pasirinko mokslininkas savo darbo publikavimui, **gali priklausyti** Vilniaus universiteto mokslo skatinimo fondo, Komunikacijos fakulteto **finansinė parama** leidybai, vertimui ir kitoms reikmėms.

Mokslininko darbo įskaitymas kasmetinio vertinimo metu turi tiesioginę įtaką tam, kokio dydžio mokslinei veiklai skirtą subsidiją gaus Fakultetas. **Kuo daugiau kasmetinio vertinimo taškų surenka Fakultetas, tuo daugiau lėšų Fakultetas gali skirti mokslininkų tyrimams**, stažuotėms, kvalifikacijos kėlimui ir kt.

Kokie moksliniai darbai yra vertinami Komunikacijos ir informacijos kryptyje?

2017 m. spalio 4 d. įsigaliojo nauja nacionalinė mokslinių publikacijų vertinimo sistema. Komunikacijos ir informacijos mokslai priskirti socialinių mokslų kryptčiai.

SVARBU! Kasmetinio vertinimo metu teikiamos ir vertinamos tik tokios Komunikacijos ir informacijos krypties mokslininkų mokslinės publikacijos: monografijos, studijos ir mokslo straipsniai; taikomosis mokslinės publikacijos – mokslo srities arba krypties terminų žodynas, mokslinis žinynas, enciklopedija.

Monografija – tai vieno ar kelių autorių parengtas recenzuotas leidinys, kuriame sistemingai ir išsamiai išnagrinėta viena tema (dalykas), aiškūs ir žymūs naujumo ir kiekvienai mokslo sričiai arba kryptčiai savi mokslinio elementai; išleistas turi turėti ISBN numerį, o išleistas lietuvių ar kita mažiau paplitusia kalba – ir santrauką anglų, prancūzų, vokiečių arba kitomis kalbomis:

- mažiausia mokslo monografijos apimtis – 8 autoriniai lankai;
- ne mažiau kaip 20 % monografijos turi sudaryti nepublikuota ir kokybiškai nauja medžiaga.

Skiriamos dviejų rūšių monografijos:

- **Tarptautiniu mastu pripažintos mokslo leidyklos išleista mokslo monografija** ar jos dalis. Tarptautiniu mastu pripažintų mokslo leidyklų sąrašai rengiami kasmet ir pasibaigus kasmetiniam vertinimui pateikiami Lietuvos mokslo tarybos svetainėje, kasmetinio vertinimo rezultatų skiltyje.
- **Kita mokslo monografija ar jos dalis** – tai monografijos apibrėžimą atitinkantis mokslo darbas, paskelbtas leidyklose, kurios nepatenka į tarptautiniu mastu pripažintų mokslo leidyklų sąrašus.

NAUDINGA. Jeigu ketinate skelbti monografiją, užtikrinkite, kad ją apsvarstytų ir patvirtintų Fakulteto taryba. Antroje monografijos antraštinio lapo pusėje pateikite informaciją apie tai, kad monografiją rekomendavo leisti Fakulteto taryba, nurodydami svarstymo datą ir protokolo numerį. Nepamirškite nurodyti monografijos recenzentų ir Vilniaus universiteto ir/ar Komunikacijos fakulteto prieskyros. Ši informacija palengvina kasmetinio vertinimo ekspertų darbą, o esant poreikiui – Fakulteto apeliacijų teikimą.

NAUDINGA. Jeigu monografiją leidžia autorių kolektyvas, įvade aprašykite, kaip skirtingų autorių parengtos dalys padeda spręsti bendrą mokslinę problemą. Kolektyvinės

monografijos, ypač parengtos penkių ir daugiau autorių, labai atidžiai tikrinamos ieškant pagrindimo, kad tai – ne straipsnių rinkinys.

Mokslo studija yra humanitarinių ar socialinių mokslų sričių leidinys, atitinkantis mokslo monografijai keliamus reikalavimus (išskyrus apimties). Mažiausia mokslo studijos apimtis – 2 autoriniai lankai.

SVARBU! Studija gali būti pripažinta kitos rūšies mokslinio leidinio (pvz., šaltinių publikacijos) dalis, jeigu ji turiniu ir apimtimi atitinka studijai keliamus reikalavimus.

NAUDINGA. Jeigu inicijuojate/dalyvaujate studijos pobūdžio ir apimties projekto ataskaitos rengime, naudinga užtikrinti, kad leidinys būtų recenzuojamas, o informacija apie recenzentus būtų pateikiama leidinio antroje antraštinio lapo pusėje. Tuomet projekto ataskaita gali būti vertinama kaip studija. Nerecenzuotos projekte parengtos studijos kasmetinio vertinimo ekspertų neįskaitomos.

Mokslo straipsnis yra straipsnis, paskelbtas recenzuojamame leidinyje, turintis konkrečiai mokslo kryptiai įprastą mokslinį aparatą (išnašas ar (ir) bibliografiją, ar (ir) formules, ar (ir) brėžinius, ar (ir) metodologijos aprašą, ar (ir) statistines lenteles ir pan.) ir atitinkantis tos mokslo krypties moksliskumo kriterijus. Mažiausia įskaitoma mokslo straipsnio apimtis humanitarinių ir socialinių mokslų srityse – 0,25 autorinio lanko. Skiriamos tokios mokslo straipsnių rūšys:

- mokslo straipsnis žurnale, turinčiame cituojamumo rodiklį, – straipsnis, indeksuojamas duomenų bazėse – Elsevier Scopus, <http://www.scopus.com/> ir Clarivate Analytics Web of Science, <https://www.webofknowledge.com/> duomenų bazėse.
- mokslo straipsnis recenzuojamame žurnale – straipsnio turinio ir apimties reikalavimus atitinkanti publikacija, paskelbta mokslo žurnale arba tęstiniame leidinyje.

SVARBU! Ne visi duomenų bazėje Web of Science indeksuojami žurnalai turi cituojamumo rodiklį. Tai, pavyzdžiui, Emerging Sources duomenų bazėje indeksuojami žurnalai, arba kai kurie humanitarinių mokslų žurnalai. Tokiu atveju, kasmetinio vertinimo ekspertai įvertins straipsnį 2 balais (kaip straipsnį recenzuojamame žurnale).

SVARBU! Mokslo straipsniais laikomos tik publikacijos, kurios paskelbtos žurnalo arba tęstinio leidinio recenzuojamų darbų dalyje. Pavyzdžiui, kai kurie mokslo žurnalai publikuoja ne tik mokslinius straipsnius, bet ir nerecenzuojamą medžiagą – knygų apžvalgas, praktikų ataskaitas, įžvalgas, recenzijas, diskusijas ir kt. Dažniausiai turinyje tokios sekcijos atskiriamos nuo recenzuojamo turinio. Nerecenzuojamos publikacijos, kad ir paskelbtos mokslo žurnale ar recenzuojamame tęstiniame leidinyje, kasmetinio vertinimo ekspertų nelaikomos mokslinėmis publikacijomis.

NAUDINGA. Mokslo straipsniais gali būti laikomi konferencijų pranešimų rinkiniuose paskelbti straipsniai, jeigu yra pateikiama informacija, kad toks rinkinys – recenzuojamas leidinys. Jeigu tokios informacijos leidinyje nėra pateikta, bet pranešimų tekstai buvo

recenzuojami, naudinga išsaugoti konferencijos organizatorių laišką su recenzijomis. Jis pravers teikiant komentarą dėl leidinio statuso. Vertindami konferencijos pranešimų rinkinius ekspertai įvertina konferencijos pobūdį. Neakadminių konferencijų, kurių rengėjai – specialistai, o ne mokslininkai, pranešimų rinkiniai dažniausiai nėra įskaitomi. Kai kurie tęstiniai pranešimų rinkiniai turi cituojamumo rodiklį, todėl juose paskelbta publikacija vertinama kaip mokslo straipsnis žurnale, turinčiame cituojamumo rodiklį. Tai, pavyzdžiui, Scopus duomenų bazėje indeksuojamas tęstinis leidinys „Lecture Notes in Computer Science“.

NAUDINGA. Kiekvienas mokslininkas gali patikrinti, ar žurnalas/tęstinis leidinys yra indeksuojamas Scopus arba Web of Science duomenų bazėse:

- Prisijungus prie Scopus duomenų bazės (<http://www.scopus.com/>) viršutiniame meniu paspauskite nuorodą „Sources“, toliau paieškos lauke įveskite žurnalo pavadinimą. Indeksuojami žurnalai parodomi rezultatų sąrašė.
- Prisijungus prie duomenų bazės Web of Science (<https://www.webofknowledge.com/>) viršutiniame meniu paspauskite nuorodą „Journal Citation Reports“, toliau paieškos lauke įveskite žurnalo pavadinimą. Jei žurnalas yra indeksuojamas, atsivers tinklapis, kuriame pateikiama žurnalo citavimo informacija.

Kaip pasirinkti nacionalinius reikalavimus atitinkančius leidinius mokslo darbams publikuoti?

Pasirinkti nacionalinius reikalavimus atitinkančius žurnalus ir monografijų/studijų leidėjus padeda Lietuvos mokslo tarybos (toliau – LMT) mokslo publikacijų sąrašai. Pasibaigus kasmetiniam vertinimui LMT skelbia:

- **Tarptautiniu mastu pripažintų leidyklų**, kuriose Lietuvos mokslininkai išleido savo darbus, **sąrašą**. Kasmetinio vertinimo metu ekspertai analizuoja vertinimui pateiktus leidinius ir nustato tas leidyklas, kurios traktuotinos tarptautiniu mastu pripažįstamomis. Verta įsidėmėti šias leidyklas ir planuoti skelbti jose monografijas ateityje.
- **Žurnalų, kuriuose paskelbti straipsniai neįskaityti kasmetinio vertinimo metu, sąrašą**. Kasmetinio vertinimo metu ekspertai nustato, kokie žurnalai ir juose paskelbti straipsniai yra menkos kokybės ir rengia jų sąrašą. Verta įsidėmėti šiuos žurnalus ir juose neskelbti savo straipsnių. Pagrindinės priežastys, dėl kurių žurnale paskelbti straipsniai neįskaitomi:
 - **žurnalo cituojamumo rodiklis yra labai mažas** palyginti su kitų tos pačios krypties žurnalų rodikliais (pvz., Scopus SNIP yra mažesnis, negu 0,1; Web of Science IF yra mažesnis negu 0,1AIF (agreguotas krypties rodiklis);
 - **žurnalas indeksuojamas tik vienoje** – Scopus arba Web of Science **duomenų bazėje**.

Mažas cituojamumo rodiklis ir žurnalo indeksavimas tik vienoje duomenų bazėje naudingi kriterijai todėl, kad patys leidėjai nustato reikalavimus žurnalo cituojamumo lygiui. Jie kasmet vertina žurnalo cituojamumą ir kitus kriterijus (pvz., leidžiamų numerių skaičius, savicitavimo lygį). Atsižvelgiant į tokį vertinimą priimamas sprendimas, ar tęsti žurnalo

indeksavimą duomenų bazėje. Jeigu žurnalas yra tik vienoje duomenų bazėje ir jo citavimo rodikliai menki, leidėjas gali turėti rimtų priežasčių nustoti jį indeksuoti ateityje.

NAUDINGA. Tarptautiniu mastu pripažintų leidyklų ir žurnalų, kuriuose paskelbti straipsniai neįskaityti, sąrašai skelbiami LMT interneto svetainėje *Kasmetinio mokslo (meno) vertinimo rezultatų* skiltyje. Komunikacijos ir informacijos mokslininkams aktualūs socialinių mokslų srities sąrašai. Kiekvienais metais atsiranda skirtingi sąrašai, todėl naudinga peržiūrėti kelių metų vertinimo rezultatų skiltis.

Kaip atpažinti plėšikiškus leidėjus bei žurnalus?

2019 m. įtakingame žurnale „Nature“ paskelbtas 43 mokslininkų iš dešimties pasaulio šalių išdiskutuotas **plėšikiškų** (kartais vadinamų grobuoniškais) **leidėjų ir žurnalų apibrėžimas**: „plėšikiški žurnalai ir leidėjai – tai tokios organizacijos, kurios teikia pirmenybę savo asmeniniams interesams mokslo sąskaita, joms būdingas netikros ar klaidinančios informacijos teikimas, nukrypimas nuo gerosios redakcinio darbo ir leidybos praktikos, skaidrumo stoka ir/arba agresyvi ir neatrankinė publikacijų pritraukimo veikla“².

Panašiai 2019 m. diskusijos dokumente Publikavimo etikos komitetas nurodė, kad „**plėšikiška leidyba** apibūdina sistemingą tariamo mokslinio turinio (žurnaluose ir straipsniuose, monografijose, knygose ar konferencijos pranešimų rinkiniuose) publikavimą siekiant apgaulės būdu gauti pilną nekreipiant dėmesio į [publikacijų] kokybės užtikrinimą“³.

Taigi plėšikiškų leidinių pagrindiniai skiriamieji bruožai – tai:

- prastos kokybės nepatikimo turinio publikavimas jį perteikiant kaip mokslinį,
- pelno siekimas apgaulingu būdu,
- mokslinės kokybės užtikrinimo praktikos ignoravimas.

Remiantis žurnale „Nature“ paskelbtomis mokslininkų, Publikavimo etikos komiteto (COPE – Committee on Publication Ethics) ir interneto svetainės *Think.Check.Submit*⁴ plėšikiškų žurnalų/leidėjų vertinimo priemonėje pateiktomis išvaizdomis, čia pateikti jų atpažinimo kriterijai.

Abejotina leidėjo valdymo ir redakcinės kolegijos sąranga. Dažniausiai leidėjas yra menkai kam žinomas, tai gali būti viešoji įstaiga, dažnai steigiamos asociacijos. Kartais plėšikiškų leidėjų ar žurnalų pavadinimai panašūs į pripažintų žurnalų ir leidėjų pavadinimus (pvz., pavadinime gali būti nežymūs vienos ar kelių raidžių skirtumai). Pavyzdžiui, jeigu žurnalą leidžia asociacija, ji dažnai organizuoja plėšikiškas konferencijas. Tokio pobūdžio asociacijos kitos mokslinės veiklos paprastai nevykdo. Redakcinėse plėšikiškų leidinių kolegijose dominuoja asmenys iš mažai žinomų universitetų, nors kai kuriais atvejais redakcinėse plėšikiškų leidinių kolegijose galima rasti žinomų mokslininkų pavardes. Pastaraisiais atvejais mokslininkai nežino apie savo narystę, todėl verta patikrinti, ar narystės faktas minimas kitur.

² Grudniewicz, A., Moher, D., Cobey, K. D., Bryson, G. L., Cukier, S., Allen, K., ... & Ciro, J. B. (2019). Predatory journals: no definition, no defence. *Nature*, 576, p. 210-212. <https://doi.org/10.1038/d41586-019-03759-y>

³ Committee on Publication Ethics (2019). *Predatory publishing: discussion document*. Available at: https://publicationethics.org/files/cope_dd_a4_pred_publishing_nov19_screenaw.pdf

⁴ Think. Check. Submit. 2020. Prieiga per internetą: <https://thinkchecksubmit.org/>

Neapibrėžtas leidėjo profilis. Leidėjo deklaruojamuose publikacijos (monografijų serijų, straipsnių rinkinių, žurnalų) tiksluose trūksta apibrėžtumo – siūlomuose temų sąrašuose pateikiamos disciplinos, mokslų kryptys ir net sritys (pvz., verslas, kultūra, socialiniai mokslai, ekonomika ir pan.). Įtarimą turėtų kelti didelė temų, kurių nesieja jokia bendra dimensija ar problema, įvairovė.

Klaidinanti informacija arba jos trūkumas leidėjo interneto svetainėje. Nors plėšikiškų leidinių interneto svetainės sparčiai tobulėja, visgi galima rasti ženklų, kurie atskleidžia plėšikišką leidėjo prigimtį. Paprastai tokiose interneto svetainėse:

- Pateikiama daug nuorodų į įvairius partnerius ir leidinį indeksuojančias duomenų bazes, tačiau nuorodos neveikia arba yra klaidinančios.
- Recenzavimo procedūros ir leidinio politika etiniais klausimais (interesų konfliktų, plagiatų ir kt.) pateikiama labai trumpai, keliomis bendromis frazėmis.
- Gairės rankraščių autoriams neįprastai trumpos, apima tik teksto formatavimo reikalavimus. Jose neatskleidžiama, kokio pobūdžio mokslinės publikacijos gali būti teikiamos į žurnalą.
- Kai kuriais atvejais plėšikiškuose žurnaluose pasitaiko ISSN klastojimas. ISSN numerį galima patikrinti oficialiame ISSN interneto portale: <https://portal.issn.org/>.

Agresyvi autorių ir publikacijų pritraukimo reklama. Publikacijų (monografijų, žurnalų) leidėjai patys kreipiasi į autorius elektroniniais laiškais, kviesdami rengti publikacijas. Paprastai tokio pobūdžio laiškuose neribojama autorių publikacijų tematika, publikacijų pateikimo ir paskelbimo terminai neadekvačiai trumpi, akcentuojamas labai greitas publikacijų paskelbimas.

Menkas leidėjo/leidinio ar jame paskelbtų publikacijų matomumas ir pasiekiamumas. Neretai plėšikiškos publikacijos sunkiai randamos internete, net ir atviros prieigos leidiniai. Jeigu leidėjo publikacijų negalima pasiekti jokiais priemonėmis – prenumeruojant, perkant, arba atvirai naudojantis internete, tačiau autoriai gauna savo publikacijų failus ir jais dalinasi internete, tai rimtas signalas, kad leidinys yra plėšikiškas. Kai kuriais atvejais leidinio/leidėjo svetainėje sudėtinga rasti atsakingų asmenų kontaktus ir su jais susisiekti.

Pažadai labai greitai paskelbti publikaciją. Leidėjų/leidinių interneto svetainėse ir reklaminiuose laiškuose ypač akcentuojamas greitas leidinių paskelbimas, trumpi publikacijų pateikimo terminai (pvz., vienos ar dviejų savaitių).

SVARBU! Plėšikiškas žurnalas gali būti indeksuojamas duomenų bazėse *Scopus* ir *Web of Science*, nes mokslinių kokybės ir etikos rekomendacijų neatitinkanti veikla pastebima ne iš karto, žurnalui pašalinti iš duomenų bazės reikia surinkti nemažai įrodymų.

Atsižvelgiant į tai, kad įvairiose pasaulio šalyse įsigalėjo į kiekybinius rodiklius orientuota mokslinių publikacijų vertinimo praktika, plėšikiškų leidinių asortimentas plečiasi. Be to, ne visi leidėjai vienodai vadovaujasi mokslinio publikavimo kokybės ir etikos standartais. Ribą tarp priimtinos ir nepriimtinos mokslinės leidybos praktikos yra labai plona. Šiandien plėšikiškų ir, apskritai, menkaverčių publikacijų daugėja.

NAUDINGA. Tobulėjant plėšikiškiems leidiniams reikia nuodugniai įvertinti įvairius kriterijus. Kontrolinis klausimų, kuriuos naudinga užduoti vertinant leidinį, sąrašas pateikiamas svetainėje *Think.Check.Submit* (žr. <https://thinkchecksubmit.org/>).

NAUDINGA. Plėšikiškų leidinių klausimais konsultuoja ir patikrą pagal užklausas vykdo Komunikacijos fakulteto Mokslo skyrius ir mokslo reikalų prodekanė.